

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Стаття присвячена вивченню професійної деформації працівників органів внутрішніх справ, враховуючи гендерний аспект. Ключові слова: гендерні особливості, професійна деформація, працівники органів внутрішніх справ, емоційне вигорання.

Статья посвящена изучению профессиональной деформации работников органов внутренних дел, учитывая гендерный аспект. Ключевые слова: гендерные особенности, профессиональная деформация, работники органов внутренних дел, эмоциональное выгорание.

Thesis work is devoted to the research of the system of personal relations employers of internal affairs, taking into account the gender dimension. Key words: gender, professional deformation, employers of internal affairs, emotional burnout

Актуальність теми дослідження. В сучасній психології вивчення професійної діяльності людини займає одне з центральних місць. Провідним чинником становлення особистості спеціаліста виступає саме професійна діяльність, під впливом якої відбуваються зміни особистості. Специфічні особливості діяльності органів внутрішніх справ спричиняють значний вплив на особистісні характеристики особистості і можуть призвести до розвитку професійної деформації у працівників ОВС. Проблемою професійної деформації займалися в психології праці, де професійну деформацію розглядають як змінювання особистих якостей людини під впливом професійної діяльності (Александров Ю.В., 2004; Безносів С.П., 1989; Гранат Н.Л., 1993; Кісіль З. Р., 2008.; Лазарева В.А., 1987; Мартиненко О.А., 1999; Медведєв В.С., 1999; Стрелков Ю.К., 2001; R.R.Holt, 1982; L. Hough, 1992; D.J. Levinson, 1986 та інші).

Ця проблема завжди була актуальною, бо можливість виникнення й розвинення деформації потенційно закладена в будь-якій діяльності. У першу чергу вона вражає представників комунікативних професій: педагогів, юристів, працівників органів внутрішніх справ. Об'єктивно це пов'язано зі змістом, організацією та умовами діяльності. Негативні соціальні, професійні, особисті наслідки професійної деформації завдають професійні травми, захворювання, деструкції та деформації особистості в цілому.

Враховуючи особливі умови праці працівників органів внутрішніх справ цілком логічно припустити, що у цьому виді

діяльності професійна деформація буде розвиватися особливо інтенсивно та масштабно. В літературі поширена думка про те, що найбільша ймовірність зазнати деформації існує у виконавців професії типу «людина-людина» та «людина-аномальна людина», серед яких явно виділяються працівники ОВС.

Професійну деформацію слід вважати комплексом специфічних, взаємопов'язаних змін, які спочатку охоплюють окремі риси особистості працівника ОВС, а далі беруть у полон всю її структуру. Найчастіше сферами прояву професійної деформації виступають службова діяльність, найближче соціальне оточення працівника ОВС та його власна особистість. Професійна деформація представляє собою віддалений у часі результат впливу сукупності детермінант, пов'язані з різними соціальними системами.

Проблема служби жінок в органах внутрішніх справ України та поліціях інших країн є досить актуальною. З 80-х років ХХ ст. закордонними авторами активно проводяться дослідження по пошуку шляхів вирішення проблеми можливої комбінації службових, сімейних і інших соціальних обов'язків жінками-поліцейськими. Не дивлячись на значну представленість жінок в персоналі органів внутрішніх справ України, вітчизняні дослідження в цій області слід визнати недостатніми, оскільки в міжнародній практиці не існує будь-яких однакових норм, що регламентують проходження служби жінками в поліції, а також єдиних міжнародних принципів залучення жінок до правоохоронної діяльності.

Питання психології

Дана практична робота присвячена дослідженню гендерних особливостей особистості працівників ОВС, які обумовлені професійною деформацією.

Мета дослідження – визначити гендерні особливості професійної деформації працівників органів внутрішніх справ та особливості професійного і психічного вигорання у працівників ОВС.

Вибірка дослідження: в дослідженні прийняли участь 80 працівників органів внутрішніх справ ГУМВС України у Харківській області (40 чоловіків і 40 жінок).

Обговорення результатів дослідження. за допомогою опитувальника «Особистісна професійна деформація» (ОПД) (за В.С. Медведєвим) нами отримані наступні дані, які представлені на рисунку 1.

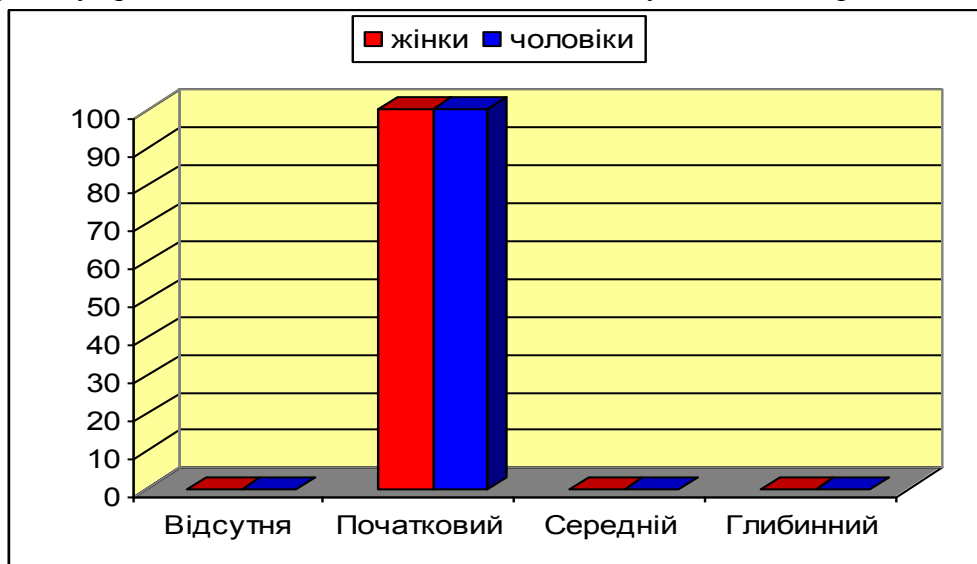

Рис. 1. Рівні професійної деформації працівників ОВС в залежності від статі (у %)

Як показано на рисунку 1 у 100% працівників ОВС рівень професійної деформації знаходиться на початковому рівні.

Як бачимо, всім досліджуваним нами працівникам притаманний початковий рівень професійної деформації, який характеризується акцентуацією професійно важливих якостей, актуалізацію соціально негативних індивідуальних рис працівника, елементами стійкої дисгармонії між окремими якостями та їх групами в структурі особистості. На цьому рівні деформації зміни практично не зачіпають образ «Я» чи роблять це мінімально.

Всі ці показники повністю збігаються з періодизацією та особливостями формування професійної деформації, яку запропонував В.С. Медведєв [1]. Якщо порівняти дані результати з його теорією, то помітимо, що дані працівники міліції, які мають строк служби в правоохоронних органах від 5 до 15 років, якраз потрапляють на початковий рівень формування деформації.

Для більш повного розгляду професійної деформації була використана методика МВІ, яка спрямована на виявлення професійного вигорання, окремі аспекти якого є змістовно близькими до професійної деформації. Результати представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Гендерні особливості професійного вигорання працівників органів внутрішніх справ (у %)

Шкали	Рівень	Чоловік и	жінки	φ	P
Емоційне виснаження	Низький	50,0	52,5	0,22	-
	Середній	27,5	30,0	0,71	-
	Високий	12,5	17,5	0,63	-
Деперсоналізація	Низький	55,0	52,5	0,22	-
	Середній	37,5	45,0	0,68	-
	Високий	7,5	2,5	1,06	-
Редукція особистісних досягнень	Низький	30,7	27,5	0,25	-
	Середній	40,0	40,0	-	-
	Високий	30,0	32,5	0,24	-

Питання психології

Проаналізувавши дані, отримані при проведенні методики діагностики професійного вигорання бачимо, що у досліджуваних чоловіків та жінок, працівників ОВС емоційне виснаження на низькому рівні мають 50,0% від досліджуваних нами чоловіків-працівників ОВС та 52,5% - жінок, середній рівень емоційного виснаження мають відповідно 27,5% чоловіків та 30,0% жінок. Високий рівень емоційного виснаження мають 12,5% чоловіків та 17,5% жінок.

Розглянувши отримані данні за шкалою деперсоналізації ми можемо говорити, що на низькому рівні її мають 55,0% чоловіків та 52,5% жінок, на середньому рівні мають 37,5% чоловіків та 45,0% жінок. На високому рівні деперсоналізації знаходяться 7,5% чоловіків та 2,5% жінок.

Щодо редукції особистісних досягнень, ми можемо сказати наступне - на низькому рівні її мають 30,7% чоловіків та 27,5% жінок, на середньому рівні мають 40,0% чоловіків та жінок і на високому ступені редукцію особистісних досягнень мають 30,0% чоловіків та 32,5% жінок. Значущих розбіжності між статями не виявлено ні по жодній із шкал.

Можна зробити висновки, що не залежно від статі у половини обстежених

нами працівників ОВС виявлено емоційне виснаження на низькому рівні, що полягає в емоційній перенасиченості, спустошеності, втомі працівників від роботи. Низький та середній рівень має деперсоналізація, яка проявляється у негативізмі, цинічному ставленні працівника до роботи та її об'єктів. Негативна оцінка власних професійних досягнень та самого себе, спрощенні та обмеженні професійних обов'язків притаманна усім працівникам обох статей на всіх трьох рівнях.

Досліджуючи професійну деформацію особистості нами була поставлена задача вивчити особливості психічного вигорання працівників ОВС в залежності від статі за допомогою методики А.А. Рукавешникова «Визначення психічного вигорання», яка спрямована на інтелектуальну діагностику психічного вигорання. Так, одержавши результати по трьох шкалах: психоемоційне виснаження, особистісне віддалення і професійна мотивація ми можемо говорити про прояв психічного вигорання на системно - структурних рівнях: міжособистісному, особистісному, мотиваційному. Результати, які отримані нами за допомогою даної методики наведені в таблиці 2.

Таблиця 2.

Особливості психічного вигорання працівників органів внутрішніх справ в залежності від статі (в %)

Шкали	Значення	Групи		φ	P
		Чоловіки	Жінки		
Психоемоційне виснаження	Крайнє низьке	7,5	0	2,5	0,01
	Низьке	12,5	10,0	0,35	-
	Середнє	25,0	60,0	3,24	0,01
	Високе	25,0	25,0	0	-
	Крайнє високе	2,5	2,5	0	-
Особисте віддалення	Крайнє низьке	5,0	5,0	0	-
	Низьке	5,0	7,5	0,46	-
	Середнє	57,5	50,0	0,67	-
	Високе	30,0	30,0	0	-
	Крайнє високе	2,5	7,5	0	-
Професійна мотивація	Крайнє низьке	0	12,5	3,86	0,01
	Низьке	12,5	15,0	0,32	-
	Середнє	55,0	45,0	0,89	-
	Високе	32,5	22,5	1	-
	Крайнє високе	0	0	0	-

Аналізуючи ступінь психічного вигорання можна сказати, що кожна шкала може мати як низьке значення (не виражена), так і високе (виражена).

По шкалі «Психоемоційне виснаження» - крайнє низьке значення мають 7,5% чоловіків і зовсім не мають цього значення жінки; низький показник мають 12,5% чоловіків і 10,0% жінок; середній показник мають 25,0% чоловіків і 60,0% жінок; високий рівень мають 25,0% чоловіків та

25,0% жінок; крайнє високе значення мають 2,5% чоловіків та 2,5% жінок.

Що стосується шкали «Особисте віддалення», тут ми фіксуємо наступну картину: крайнє низьке значення мають по 5,0% чоловіків та жінок; низький показник мають 5,0% чоловіків і 7,5% жінок; середній показник мають 57,5% чоловіків і 50,0% жінок; високий рівень мають по 30,0% чоловіків та жінок; і нарешті крайнє високе значення мають 2,5% чоловіків та 7,5% жінок.

Питання психології

Відносно шкали «Професійна мотивація» ми маємо наступні дані: крайне низьке значення мають 17,5% жінок і жодного відсотка не мають чоловіки; низький значення мають 12,5% чоловіків і 15,0% жінок; середній показник мають 55,0% чоловіків та і 45,0% жінок; високий рівень мають 32,5% чоловіків та 22,5% жінок; крайне високих значень не зафіксовано в жодного працівника.

За допомогою ф критерія Фішера нами були виявлені наступні достовірні розходження: щодо шкали «Психоемоційне виснаження» ми бачимо, що достовірні відмінності виявлені у крайне низькому та середньому значеннях при $p \leq 0,01$; відносно шкали «Особисте віддалення», то тут не зафіксовано жодних розбіжностей; шкала «Професійна мотивація» має наступні дані - достовірні відмінності виявлені у крайне низькому значенні (при $p \leq 0,01$); в останніх значеннях розбіжностей не виявлено.

Таким чином, в процесі тривалого виконання професійної діяльності у працівників ОВС обох статей діагностується психоемоційне виснаження в середніх значеннях. Це може проявлятися в дратівливості, агресивності, тривожності, дещо зниженої самооцінці і низької емоційної толерантності, небажанні йти на роботу. Необхідно відмітити, що жінки є більш психоемоційно виснажені, ніж чоловіки. Це можливо пояснюється їх психфізіологічними особливостями, надмірним навантаженням і виконання подвійних соціальних ролей (працівник – дружина – мама).

Особистісне віддалення виявляється в основному також в середніх значеннях, що можливо свідчить про початкову форму соціальної дезадаптації, яка проявляється в негативному ставленні до людей, зменшенні кількості контактів з навколишніми, підвищенні дратівливості і нетерпимості в ситуаціях спілкування, негативізм стосовно інших людей, значимості своєї правоти, критиці навколишніх, байдужості до професійної кар'єри.

Висновки: теоретичне осмислення професійної деформації і результати її

емпіричного дослідження серед працівників ОВС засвідчили, що даний феномен не може виникнути поза діяльністю. Детермінанти, пов'язані зі службовою діяльністю, здійснюють найбільш інтенсивний деформуючий вплив.

Всім досліджуваним працівникам міліції, як жінкам, так і чоловікам зі стажем служби від 5-ти до 10-ти років, притаманний початковий рівень професійної деформації, який характеризується акцентуацією професійно важливих якостей, актуалізацію соціально негативних індивідуальних рис працівника, елементами стійкої дисгармонії між окремими якостями та їх групами в структурі особистості. На цьому рівні деформації зміни практично не зачіпають образ «Я» чи роблять це мінімально.

Не залежно від статі у половини обстежених нами працівників ОВС виявлено емоційне виснаження на низькому рівні, що полягає в емоційній перенасиченості, спустошеності, втомі працівників від роботи. Низький та середній рівень має деперсоналізація, яка проявляється у негативізм, цинічному ставленні працівника до роботи та її об'єктів. Негативна оцінка власних професійних досягнень та самого себе, спрощенні та обмеженні професійних обов'язків притаманна усім працівникам обох статей на всіх трьох рівнях.

Стан професійної мотиваційної сфери також проявився в середніх та високих значеннях. Продуктивність професійної діяльності, оптимізм і зацікавленість у роботі, самооцінка професійної компетентності дещо більш виражена у чоловіків. Можливо припустити, що жінки більш орієнтовані на родину, дім, дітей, ніж на виконання професійних обов'язків. У жінок більш знижена потреба в досягненнях на роботі, ніж у чоловіків.

Перспективою подальшої роботи є вивчення впливу індивідуально-психологічних особливостей на ефективність діяльності працівників органів внутрішніх справ, а також чинники несприятливих психологічних явищ, в тому числі і професійної деформації.

Література

1. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників ОВС (теоретичний та прикладний аспект) / В. С. Медведєв. – К. : НАВСУ, 1999. – 310 с.
2. Методичні рекомендації з виявлення професійної деформації у працівників органів внутрішніх справ України / уклад.: М.Н. Курко, С.В. Омельченко. К. - 2007. – 25 с.